

dial. (Sud i Centre), *irroña*, *ironia*, *erronia* 'entossudiment, mania, animositat', probablement procedents, com a mots mig-savis, del ll. *erronea*, femení de l'adjectiu *errōnēus* 'enganyós, errat'. □ 1.ª doc.: c. 1800, Sanelo; 1830, en un text pop. val., *DAG.*; 1851, Es- 5 crig: «*errōnia*: error temoso y pertinaz». Sanelo la defineix «terquedad, tenacidad» i «ojeriza, desafecto, oposició», veg. el comentari de Gulsoy, p. 384.

S'usa des de Tortosa («mania», *BDC* III, 95), fins a la zona valenciana central i alcoiana (J. G. M.; 10 *MGadea*, *T. del Xè* I, 296; «una *errōnea* o chifladura» II, 252). A les cites de SzGozalbo, PTirado, MoralesSMartín i Navarro i Reig que dona *AlcM*, afegim encara passatges de dos morellans: «Tant devot com era de Vallivana: —No ny'haurà siseni <'sexenni'> 15 --- la gent està molt pobra y no plou. No se'u podie acabà, y sempre estave en eixa *enronia*», a. 1904, en la revista «Vallivana», p. 235; «pensa mal i quasi segur encertaràs: tinc l'*enrōnia* de que els dos cavallers havien preparat a priori les coses», Alfons Verdeguer 20 (ib., abril 1962, p. 2).

Em dol de no poder estar-me de desaprovar l'hàbit, que té massa sovint *AlcM*, de posar la carreta davant dels bous introduint la noció etimològica, hipotètica, dins la definició: «error», «(idea) falsa»: no sempre 25 ho és, sovint pot ser precisament la veritat (com es veu pel passatge de Verdeguer i els de SzGozalbo i Navarro); el que és constant és el caràcter suspicax i pertinaç de la cosa. De tota manera l'etimologia *ERRŌNĒA* és segura, perquè es pren el punt de vista subjectiu del qui l'anomena, a qui desplaï i la desaprova amb aquest nom; tant la que vaig suggerir jo concisament en el *BDC* XXII, 251, com la que havia proposat Spitzer (*IRONIA*, *LexikK*, 63, 159; *RFE* XVI, 153), tot i certes aparences, s'han d'abandonar, com ja vaig fer- 30 ho en el *DCEC* II, 1009-1010.

El fet és que l'ètimon *ERRONEA* (o sigui *IDEA ER- RONEA*) va quedar comprovat per una munió de detalls de les dades castelleses, tant en llurs formes com pel sentit i context amb què apareixen. Surt per primer cop 40 *yrroña* a la fi del S. XV, en uns versos de parla pastoril replicant a les *Coplas de Mingo Revulgo*, on és més aviat 'creença falsa, insinuació infundada': «parésceme ser *yrroña*, / y opinión non verdadera, / que el pastor roña y baçera / él sanase, syn caloña»; 45 però després tenim *erronia* «incredulidad» en Lope de Vega, «terquedad, testarudez» en el salmantí Torres Villarroel (mj. S. XVIII), car si bé alguns filòlegs han accentuat *erronia* en tots dos, sembla que és sense fonament. Avui tenim *ironia* «ojeriza, tirria», «mala voluntat» en molts parlars sobretot meridionals: Múrcia, Almeria, i altres províncies andaluses, extremenyas, lleoneses i hispano-americanes (Canàries, Venez., Honduras, etc.). Però no cal repetir ací més detalls, i val més remetre al *DCEC*.

DERIV.: *Enroniar* [1924, PTirado].

Enronquir, V. *ronc* *Enropat*, mala lliçó per *en- 50 robat*, V. *roba* *Enrosar*, V. *rosa* i *rosada* *Enrosariar*, V. *rosari* (*ROSA*) *Enrosocar*, V. *rosca* *Enrose-*

llar, V. *rosella* (*ROSA*) *Enrossegar*, V. *rossegar* *Enrossinar-se*, V. *rossí* *Enrossir*, V. *ros* *Enrosti- 5 guir*, V. *rústec* (*RÚSTIC*) *Enroïllada*, *enroïllament*, *enroïllar*, V. *roïllo* (*RODA*) *Enrubina*, *enrubinar*, V. *rovina* (*RUINA*, *BDC* XXIV, 283-5) *Enrudinxar*, V. *rodanxa* (*RODA*) *Enrullar*, V. *rull* i *roïllo* (*RO- 10 DA*) *Enruna*, *enrunament*, *enrunar*, V. *runa*

ENS, '(un) ésser', del b. ll. *ens*, *entis*, mot que crearen arbitràriament els escolàstics per fer el paper de participi actiu del verb *esse*, que no en tenia. □ 1.ª doc.: Llull.

Ensabar, V. *saba* *Ensabatar-se*, -*atat*, V. *sabata* 15 (però com a nom d'uns heretges valdesos deu derivar de *sàbat* i no pas del que diu *AlcM*; cf. *ciabatta* que és la forma italiana de 'sabata' i no així) *Ensabonada*, *ensabonar*, V. *sabó* *Ensaborir*, V. *sabor* (*SABER*) *Ensacada*, *ensacador*, *ensacament*, *ensacar*, V. *sac* *Ensacular*, -*lació*, V. *insacular* (*SAC*) *Ensafamada*, confusió entre *sufimat* (variant de *SUBLI- 20 MAT*) i *inflamada* *Ensafanador*, *ensafanar*, V. *safrà* *Ensaginadura*, *ensaginar*, *ensaginada*, V. *sagi* *Ensagnantar*, mala adaptació del cast. *ensangrentar*; no tan dolent *ensagnar*, però millor *ensangonar* *Ensagrastada*, de *segrestada* contaminat per *sagrístà* *En- 25 sai*, no crec que sigui pres del castellà sinó del fr. *essai*; *ensait* (amb el vulgarisme alludit s.v. *enjòlit* i *nòlit*); *ensaiador* *Ensaig*, *ensajar*, V. *assaig* *Ensa- 30 jornar* castellanisme disfressat, de *zabornar* (*DCEC*, *HORNO*) *Ensalada*, *ensalar*, V. *sal* *Ensalar*, V. *sala* *Ensalcit*, sembla *solsit* contaminat per *salsa*, *ensalsar* *Ensalgada*, *ensalgadura*, *ensalgar*, V. *sal* *Ensalivar*, V. *saliva* *Ensalim*, *ensalmar*, V. *psalm* *Ensalsar*, V. *salsa* *Ensaltar*, *ensaltar*, V. *salt* *Ensalvatgir*, V. *salvatge* (*SELVA*) *Ensamar*, V. *psalm* *Ensamarra*, -*rrat*, V. *samarra* *Ensampar*, V. *xampar* *Ensanejat*, V. *sanefa* *Ensangonar*, *ensanguinat*, V. *sang* *Ensaniar*, V. *sa* *Ensanyar-se*, mal lletig per 40 *s'en lanyà* (calc servil de l'it. *sen lagna*): lliçó errònia suggerida pel cast. *ensañar*, que no hi té res a veure, i que en l'ús que n'han fet alguns en català és un castellanisme intolerable (per *rabejar-se*, *encruelir-se*, *acarnissar-se*) *Ensapador*, V. *sapador*

ENSAPAT, 'atipat, acarcanyat i dispèptic', mot valencià comarcal, derivat de *sapo* 'gripau', fundant-se en creences relatives a l'abús de líquid o de certes menes d'aigua. □ 1.ª doc.: c. 1800, Sanelo.

Que recollí «*ençapat*, -*ada*: amarillo, -illa» (f° 76). També a Tortosa «*ensapat*: replè» (*BDC* III, 14), i en el Maestrat «*ensapar-se*: posar-se fart, replè de menjar, i més, de beure aigua; més usat en el part. *ensapat*» (*GaGirona*, 278).¹ Joan Fuster digué a Gulsoy que ho havia sentit amb el significat de 'demacrat', 'pallidíssim, groc de cara per malaltia'. Amb Gulsoy constatarem que és viu en diversos pobles almenys entre Xàtiva i Gandia (1962).

Val més concretar-ne alguns; a Lutxent: «*ansapát* vol dir que para botinflat, groc cetrí»; a Pinet opi-